

מבט על, גיליון 791, 31 בינואר 2016

זנב הדרקון בקרן אפריקה: מתקן לוגיסטי – צבאי של סין בג'יבוטי

אסף אוריון

ב-26 בנובמבר 2015 התפרסם כי סין חתמה עם ממשלת ג'יבוטי הסכם להקמת בסיס תמיכה לוגיסטי למבצעים צבאיים ימיים בשטחה ולהפעלתו למשך עשור. מהלך זה, שהתקבל בהפתעה בחלק מכלי התקשורת, נכון לנתח בהקשרים רחבים, כחלק ממגמות ארוכות טווח בסין, במזרח התיכון, ובזירה הבינלאומית, וביניהם: האסטרטגיה-רבתי של סין בעולם, באפריקה, בימים ובנתיבי השיט, תרבותה האסטרטגית, האסטרטגיה הצבאית שלה, כלי המדיניות שלה ומיזמיה האסטרטגיים, וכן משמעויותיהם של כל אלה ליחסי המעצמות ובניין כוחן.

ככלכלה גלובלית, תלויה סין בביטחון השייט בעולם, הנושא אליה וממנה את רוב חומרי הגלם, האנרגיה והמוצרים המוגמרים. בעשור שעבר התגבר איום הפיראטים מול חופי סומליה וגרם שיבושים בתנועה הימית לסין, כמו גם נזקים כלכליים ופגיעה במוניטין בעקבות חטיפות ספינות סיניות ודרישת דמי כופר לשחרורן. בדצמבר 2008 שיגרה סין לראשונה כוח ימי לאזור מפרץ עדן, במסגרת מאמצים בינלאומיים ללחימה בפיראטים, ומאז הפעילה למעלה מ-20 כוחות משימה ובהם יותר מ-60 כלי שיט צבאיים, בליווי אניות סוחר של סין ומדינות אחרות. משימה זו מאפשרת לסין להגן על אזרחיה, ספינותיה והאינטרסים המסחריים-כלכליים שלה, אך גם לצבור ניסיון מבצעי רב-ערך במשימות ימיות ארוכות טווח וממושכות לצד טובי הציים בעולם.

האינטרס הסיני בביטחון נתיבי השייט ממקד את עניינה במעברי מים הכרחיים, כגון מיצרי טאיוואן, מלאקה, הורמוז וסואץ. לג'יבוטי מיקום חיוני על מיצרי באב אל-מנדב, על נתיבי השייט עיקריים בין הים התיכון, דרך תעלת סואץ וים סוף לבין האוקיינוס ההודי, אל שוקי אסיה ומהם.

בנוסף מספקת ג'יבוטי נגישות נוחה לאפריקה, שסין היא שותפת הסחר המובילה שלה, בהיקף שנתי של כ-300 מיליארד דולר ופעילותה ביבשת כוללת השקעות, פרויקטי תשתית, קשרים מדיניים, יחסים צבאיים ופעילות כוחות שמירת שלום; כמו כן היא מאפשרת קירבה רבה לחצי האי ערב, שממנו מגיעה כמחצית הנפט הגולמי המיובא לסין. בשנים האחרונות רכשה סין כרבע מנמל ג'יבוטי, והיא מעורבת בהקמת תשתיות נמלים, אנרגיה, רכבות, ייצור וסחר חופשי בג'יבוטי עצמה ובאתיופיה השכנה, בהיקף של מיליארדי דולרים. חתימת ההסכם על המתקן הימי אינה בגדר הפתעה, שכן קדמו לה ביקורים של נשיא ג'יבוטי בסין, הסכם הגנה וביטחון בין סין לג'יבוטי, שנחתם בדרג שרים (אפריל 2014), פרסומים על התקדמות במגעים (מאי 2015), ביקור רמטכ"ל סין בג'יבוטי (תחילת נובמבר 2015), והסכמה על מגוון תחומים של שיתוף פעולה צבאי.

בג'יבוטי כבר פועלים בסיסים של צרפת, ארצות הברית, גרמניה ויפן, ללחימה בפיראטים ובטרור. נוכח עוצמתם של האינטרסים הכלכליים ("כוח רך") של סין באזור, בולט מיעוטם של כלים צבאיים ("כוח קשה") שלה, ככוחות ובסיסי צבא. הצטרפותה של סין למעצמות אלה מהווה עבורה נכס שימושי, המאפשר אורך נשימה למשימות בים וביבשה, ויוקרתו המדינית בצדו. בנוסף, אחיזה באגפו המערבי של האוקיינוס ההודי משפרת את עמדת סין מול הודו, המתחרה האסטרטגית המרכזית שלה, על ההשפעה בו. כך, כאשר מכריזה ארצות הברית על "העברת משקלה" לאסיה, סין מאותתת על יכולתה להעביר משקל מערבה - גם אם סמלית בלבד בשלב זה.

כאשר ב-2010 הקימה יפן בג'יבוטי מפקדה למבצעים הימיים באזור, סין הרשמית הגיבה בקרירות (סוכנות שניחואה: "בהקמת הבסיס בוחנת ממשלת יפן עד כמה תוכל להגביר את השפעתה הצבאית בעולם"), ודחתה אז הצעות להקים בסיס משלה, בהותירה זאת כאופציה לעתיד. עתה, כך נראה, בשלו התנאים, בראיית סין, לממש צעד זה וכך גם לבחון בעצמה את הגברת השפעתה הצבאית באזור, בימים ובעולם, ולהשיב איתות גומלין ליפן, יריבתה ממזרח, ולמעצמות אחרות.

אולם, מעבר לממדים המקומיים והאזוריים נוגע המהלך בג'יבוטי למגמות רחבות ועמוקות יותר באסטרטגיה הסינית. מסמך "האסטרטגיה הצבאית של סין" (מאי 2015), פותח בחתירתה של סין ל"מימוש חלומה לתחייה לאומית גדולה... באמצעות שלום, פיתוח ושגשוג לסין ולעולם". לשם כך תלויה סין ביציבות כלכלת העולם ובזרימת מוצרי אנרגיה וחומרי גלם בנתיבי שייט בטוחים. חתירתה של סין לגישור תשתיתי, כלכלי ומסחרי בין אסיה לאירופה ולאפריקה מתבטאת גם בחזון הכלכלי-אסטרטגי "חגורה אחת, דרך אחת" OBOR, שהושק לפני כשנתיים. ברקע, השקעות נרחבות של סין במתקני נמל לאורך חופי האוקיינוס ההודי. באותו מסמך מודגש כי "המנטליות המסורתית, הרואה ביבשה חשיבות רבה משל הים חייבת להינטש", ולפיכך על סין לפתח כוח צבאי ימי מודרני, ההולם את האינטרסים שלה בתחומי הביטחון והפיתוח הלאומיים והמרחיב את יכולותיו מהגנת חופים להגנה בים הפתוח; להגן על הריבונות ועל הזכויות בים, להבטיח את נתיבי התעבורה האסטרטגיים (SLOCs) ואת האינטרסים שמעבר לים, ולקחת חלק בשיתוף פעולה ימי בינלאומי כדי לתמוך בבנייתה כמעצמה ימית.

בהקשר זה נכון לראות את הקמת הבסיס הימי בג'יבוטי כצעד, גם אם צנוע, במסע ארוך ומשמעותי יותר, בהגשמתה של סין את שאיפותיה הלאומיות, העולמיות והצבאיות.

בסיס צבאי או מתקן לוגיסטי? בעוד בכירים בארצות הברית ובג'יבוטי התייחסו להתפתחות כ"בסיס צבאי ימי" של סין, דובריה הרשמיים של סין הקפידו להגדירו כ"מתקן תמיכה לוגיסטי" בכוחותיה הצבאיים, הנמצאים במשימות בינלאומיות באזור. על כך שלושה דגשים:

- האסטרטגיה הצבאית של סין מדגישה את "האינטגרציה האזרחית-צבאית" CMI, לשילוב תכליות, מאמצים, תשתיות, וסטנדרטים, תוך אזכור מפורש של "בניית תשתית צבאית ואזרחית והפעלתה במשותף". מכאן, שהאבחנה בין מתקנים אזרחיים, דו-שימושיים וצבאיים אינה מסייעת להבנת הגיון הפעולה הסיני או תכליתם המדויקת של המתקנים.
- סין מבקשת לבדל עצמה ממעצמות העבר, שמדיניותן מבוססת על "התפשטות ופוליטיקה של כוח", באמצעות כוחות צבא ובסיסים, ולפיכך בוחרת בסגנון "אזרחי".
- בהגות הצבאית הסינית הקדומה ניתן מקום מרכזי לשמירת סודיות הכוונות, על מנת לא לעורר יריבים מרבצים והתנגדות מיותרת לתכניות. לפיכך, גם כשתעשה סין שימוש צבאי במתקנים, לא יהיה לה עניין להכריז עליהם רשמית כצבאיים, ודי יהיה לה בהבנה משתמעת מצד הנמענים הרלבנטיים.

משמעויות לישראל:

להקמת תשתית צבאית ימית של סין בג'יבוטי אין משמעויות **מידיות** עבור ישראל, כמו עבור אחרים, בהיותו צעד אחד, ולא ראשון, במסע ארוך. עם זאת, בהתפתחות ובמגמות יש כמה מוקדי עניין לישראל. נוכחותה של סין באפריקה במישור הכלכלי-תשתיתי מסמן מרחב פוטנציאלי לשיתוף פעולה מסחרי, כלכלי ומדעי משולש, סין-ישראל-אפריקה, לאור תחומי העניין והיתרון היחסי של הצדדים, כגון גידולים וטכנולוגיה חקלאיים.

כלים שלובים: אופייה האינטגרטיבי וההדרגתי של מדיניות החוץ הסינית, שבה ארוגים מאמצים כלכליים, מדיניים, תשתיתיים וצבאיים באלומה מערכתית ארוכת טווח, מחייבת גם את מדינת ישראל לניתוח רב-ממדי משולב של מיזמי סין בישראל, בעיקר בנוגע לממדים הלא-כלכליים של פרויקטים הנוגעים לתשתיות אסטרטגיות לאומיות, כגון מתקני נמל, אנרגיה ותחבורה.

כמגמה ארוכת טווח, נכון לצפות לעלייה הדרגתית וסבלנית של הנוכחות והפעילות הצבאית של סין במרחבה האסטרטגי של ישראל, בוודאי בנתיבי השייט, אך גם בסביבה הקרובה יותר, ובהתאם למפת האינטרסים הכלכליים של סין. נוכחות זו צפויה להתקיים במאפיינים אסטרטגיים סיניים (במשימות בינלאומיות ובפרופיל "רך"), כמו גם בהמשך מגעים בערוצי דיפלומטיה צבאית. מכאן מומלץ להעמיק את הלמידה בצה"ל ובמערכת הביטחון על אודות סין, תרבותה האסטרטגית וכוחותיה המזוינים, ולפתח המגעים עמה על בסיס למידה זו.

לאור הערך המוסף, שמפיקה סין מהשתתפות במבצעים הבינלאומיים נגד פיראטים, נכון לצה"ל להמשיך ולהשתתף במבצעים בינלאומיים ימיים או מבצעי חילוץ והצלה בעולם, המועילים הן בצבירת מוניטין בינלאומי והן בשיפור יכולות מבצעיות.